

El carrer de la Força

183

El carrer de la Força es troba situat al cor del barri vell, del qual esdevé la via més transitada i coneguda, i que ha estat objecte d'un estudi molt acurat i precís —casa per casa— en el darrer llibre del Dr. Jaume Marquès, intitulat «Casals de Girona IV». El seu recorregut, estret i costerut, enllaça el carrer de Bonaventura Carreras i Peralta amb la plaça de la Catedral, i per la banda dreta connecta amb un seguit de carrerons petits —Oliva i Prat, Sant Llorenç, Pujada Catedral i Cúndaro— que antigament configuraven el nucli bàsic del call jueu.

LA FORÇA VELLA

Sembla que el nom més antic pel qual es coneix aquest carrer és el de Callís, ben aviat canviat pel carrer del Call (segle XII) en constituir el sector de la ciutat habitat pels jueus. Segons el Dr. Marquès, se l'ha conegut també com a «carrer del Mercadell de la Seu» al llarg de la dotzena centúria, i a partir del segle XIV s'imposa el de «carrer de Sant Llorenç», denominació que és emprada en el cens de població de l'any 1462.

Aquesta darrera acceptió continua emprant-se fins a mitjan segle XVII, quan ja es generalitza el de «carrer de la Força», tot i que en determinats moments, com l'any 1635, se'n reconeix un ús doble. Hom parla del «carrer de Sant Llorenç, dit de la Força».

Encara l'any 1678 Roig i Jalpí s'hi refereix com a carrer de Sant Llorenç, adduint l'existència d'una capelleta a la paret d'una casa amb una imatge d'aquell sant, en remembrança d'una tradició que la feia estatge dels sants Sixt i Llorenç. En canvi, la justificació del nom de carrer de la Força és més plausible, tal com recorda el Dr. Marquès. En opinió d'aquest autor, el nom de Força significa «ciutat o plaça fortificada i corresponia al conjunt de muralles i torres que des del temps dels romans —almenys des del segle tercer— van protegir la ciutat de Girona fins que, l'any 1362, el rei Pere el Cerimoniós va ordenar l'amplifi-

cació del recinte fortificat per mitjà de noves muralles».

En realitat, el nom de Força va servir durant molt de temps per esmentar tota la ciutat vella limitada pel recinte emmurallat, i és lògic que el carrer que avui historiem n'heretés el nom a causa de ser el més principal de l'antiga ciutat.

Amb tot, no acabarien aquí els canvis. Al ple de l'Ajuntament del dia 11 de juny de l'any 1873 —en plena primera república— hom decidia posar-li el nom de carrer de Carvajal; l'any 1876 es tornava altra vegada el seu antic nom, és a dir, carrer de la Força, que ja no patirà cap més mena de canvi.

LA MURALLA OMNIPRESENT

Durant molt de temps el carrer de la Força només tenia cases a la seva banda dreta, ja que tot el costat esquerre era emmurallat, com encara es pot veure per les restes que queden visibles en una part del carrer de les Balles-teries. Cal remarcar que aquest carrer era la via més important de l'antiga ciutat romana; hi passava la Via Augusta, que provenia del carrer de Ciutadans i que més tard ultrapassava el Portal de Sobrepotes per endinsar-se cap als afores de Girona.

Al llarg de l'edat mitjana jugà un paper capital en la defensa de la ciutat; n'és prova palesa el setge de l'any 1462, en què els murs de la Força, —més que no pas els escassos defensors de la reina Joana Enríquez i l'infant Ferran impediren que les tropes de la Generalitat conquerissin el recinte fortificat. L'any 1856-57 hom enderrocà la Torre i la Presó Reial —restes de l'antiga fortificació— i es delimità un nou espai, que fou conegut com a plaça del Correu Vell, punt d'on arrenca l'actual carrer de la Força.

Per altra banda, aquest carrer ha sofert obres d'una certa consideració: el 1607 Esteve Llanxa, mestre de cases, acabava el clavegueram i l'empedrat; el 1887, l'arquitecte M. Almeda en realitzava una nova alineació, consistent en un petit eixamplament del carrer i en una ordena-

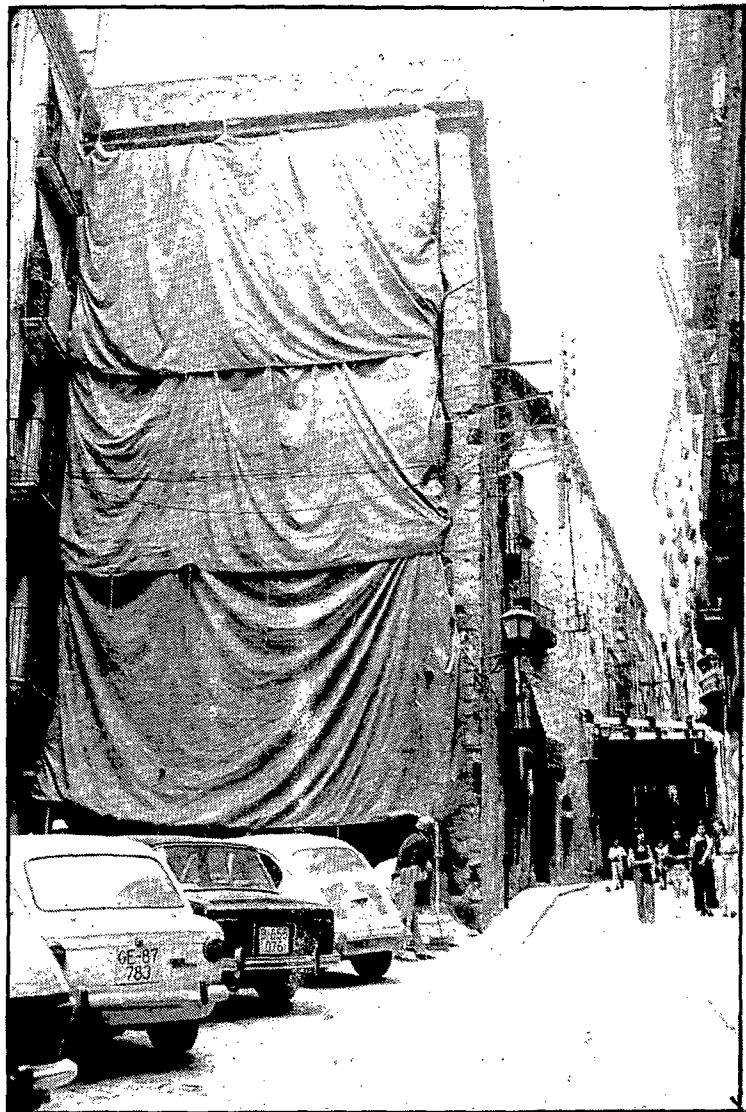
ció de les noves construccions que s'hi anaven fent, i els anys 1833 i 1914 s'empedrà de nou, en aquest darrer cas, traient unes antigues lloses de pedra que hi havia. Pel 1898 s'hi feren unes petites voreres.

Si bé fa pocs anys hom procedí a l'agencament del clavegueram d'aquest carrer, amb un cost de deu milions de pessetes, a hores d'ara comencen unes obres de reforma de la Força que tenen un cost de 26 milions de pessetes, i s'han de dur a terme en tres fases. En concret, hom procedirà a la revisió de la xarxa de clavegueres, de subministrament d'aigua potable, a la renovació del paviment en base a noves lloses i llambordes, i finalment a la supressió dels fils elèctrics que actualment configuren un enteranyinat absolutament antiestètic.

LA PLACETA I ELS ANTICS CARRERONS

L'estretor del carrer de la Força, fruit d'una alineació medieval que al llarg del segle XIX no se sabé corregir quan sovintejaren les noves construccions, compta amb un petit espai que s'obre quasi al final del recorregut, i que és conegut des de mitjan segle passat com a «placeta de l'Institut». En aquest petit racó tingueren la seva seu dues institucions culturals de relleu: l'Institut d'Ensenyament Mitjà i el famós Centre Cultural. Actualment és ocupat per l'escola de Belles Arts i el Museu d'Història de la ciutat.

Tot amb tot, el carrer de la Força encara conserva sorpreses enmig de les seves antigues pedres. L'any 1976 l'Ajuntament obria —prèvia sol·licitud de l'associació «Amics de la Girona Vella»— un antic carreró que romania tancat des del segle passat, i que rebé el nom de carreró de Sant Llorenç. A hores d'ara és en estudi la possibilitat de procedir a l'obertura d'un altre carreró —que tindria la seva sortida a l'altura de la casa Ribas i Creuet, actual n° 6— i que ara és un jardí interior que la separa de la casa n° 8. Aquest antic pasatge enllaçava el carrer de la Força

Ara fa exactament deu anys va ser restaurada la façana de l'edifici de la plaça del Correu Vell. Altres obres al carrer de la Força hi mantenien una mena de túnel. Són fotos per al record. (Arxiu d'imatges de l'Ajuntament de Girona)

amb l'actual travessia del Dr. Oliva i Prat, i que antigament era conegut com a carrer d'Hernández. L'any 1920 era propietat de l'Ajuntament, el qual el venqué dos anys més tard a Maria Ribas per tal que aquesta refés novament tota la façana, ocupant la sortida del carreró i configurant-ne la fesomia actual.

ELS ANTICS CASALS

La minuciositat amb què el Dr. Jaume Marquès tracta les coses més remarcables del carrer de la Força ens estalvia de fer-ne un comentari aprofundit, de manera que ens limitem a destacar els casals més antics, i en algun cas a afegir-hi alguna notícia que hem pogut anar espigolant.

Començant pels casalots de la banda dreta en podem destacar l'actual impremta Marquès, reedificada a mitjan segle XIX i que abans havia estat ocupat per una fàbrica de xocolata, al costat de la qual més tard s'hi instal·là una impremta, antecessora de l'actual. Hi visqué l'il·lustre historiador Enric C. Girbal. La casa del costat, n° 4, té unes àmplies portalades, i fins als

anys setanta hi havia el local social de la Secció Femenina de Falange.

La casa n° 6, coneguda com a casa Ribas i Creuet, té una façana dels anys 1927-1928, obra de Rafael Masó, i compta amb un estucat llis blanc amb elements decoratius emblemàtics en plafons. La n° 8, de la família Tarrés, té finestres amb escuts i des de l'any 1932 fins al 1978 fou la seu de Ràdio Girona.

La casa n° 12, coneguda com «de Sant Llorenç» per la imatge del sant que mostra a la façana, té a l'entrada una botiga de venda de llibres antics, regentada per l'amic Joan Cortés. La del costat estatjà durant anys la impremta Franquet, i fa cantonada amb el carrer de la Pujada de la Catedral.

Pel que fa a la casa n° 24, ha estat agencada en els darrers anys, i actualment és ocupada per un taller d'enquadernació propietat de la família Palahí.

Passant a les cases del costat esquerre del carrer assenyalarem que la n° 1 fou ocupada successivament per diverses agències i que fou construïda en una part del solar de l'antiga presó, ende-

La casa Ribas i Creuet té una façana decorada per Rafael Masó l'any 1927.

Mobles VALENTI

MOBLES I DECORACIO D'INTERIORS

C/ Força, 19 Tel. 20 18 67 GIRONA

Una imatge per al record. Avui ens sembla impossible que durant molts anys hagués estat autoritzada la lliure circulació de vehicles pel carrer. (Foto: Arxiu Punt Diari).

Les obres de millora del paviment que es realitzen al carrer han tornat a posar al descobert la base de la muralla de la Força, a la placeta del Correu Vell. (Foto: Joan Castro)

rocada l'any 1856. La resta del solar serví per bastir-hi les actuals cases n° 3 i 5.

La casa n° 13 és la Casa Burgués — més tard casa Sambola — i compta amb un pati amb escalinata i és ornada amb diversos escuts heràldics. A principis de segle i fins al 1959 hi hagué la «zona de Reclutamiento del Ejército», on s'acudia a passar revista militar, i des de l'any 1960 fins al 1981 fou seu del Museu d'Història de la Ciutat.

La casa de la Barca, n° 19, rep aquest nom del fet que al seu interior es conserva una estructura monumental en forma de barca. Dos portes més avall hi ha la casa en la qual, segons el Dr. Marquès, el decenni del 1360-1370 començà a funcionar una sinagoga que estigué en funcionament fins a l'any 1414. Al costat, i a principis d'aquest segle, hi havia el petit taller de l'artista Adolf Fargnoli, veritable artesà en la construcció d'arquitectes i germà del fotògraf Valentí Fargnoli.

Finalment, esmentem que la casa n° 27 ha estat seu de diverses institucions. Antiga Casa dels Cartellà, fou convent dels frares caputxins fins a la seva exclaustació l'any 1835 amb motiu de la desamortització. L'edifici compta amb restes romanes dels segles II-III després de J.C., i l'any 1881 la Diputació elevà la torre per al servei meteorològic. S'ha emprat successivament com a Institut d'Ensenyament Mitjà, Escola de Belles Arts i Museu.

L'INSTITUT I EL CENTRE CULTURAL

La placeta situada dalt del carrer de la Força és coneguda pels gironins com a «La placeta de l'Institut», atès el fet que durant més de cent anys hi hagué instal·lat el centre d'ensenyament mitjà. Si bé inicialment fou un convent de frares caputxins, d'ençà de l'exclaustació del 1835 romangué sense ús fins que l'Ajuntament, en sessió del 10 de gener del 1841, el demanà per convertir-lo en centre d'instrucció. Un cop feta una primera adaptació a l'edifici, s'inaugurà el novembre del mateix any, i, després de diverses facècies, el novembre del 1845 esdevingué «Institut General Técnico». Hom hi instal·là un ga-

binet de física i història natural, un laboratori de ciències, un observatori meteorològic i un sísmògraf. Fins a l'esclat de la guerra civil hi hagué la biblioteca del claustre de catedràtics i la Biblioteca Provincial, fundada a partir dels llibres dels convents suprimits.

Tancà el 1937 i fou traslladada a l'edifici de l'Hospici l'any 1951. L'Institut d'Ensenyament Mitjà tancà l'any 1966, moment en el qual els estudiants passaren al nou Institut de les Pedres — el Jaume Vicens i Vives —, construït de nova planta i que reunia més condicions d'habitabilitat.

D'ençà d'aquest moment l'Ajuntament inicià gestions per tal de recuperar-ne l'ús, la qual cosa s'aconseguí l'any 1974, quan el Ministeri de Finances en feu cessió a la ciutat. Al cap de dos anys s'hi feia lloc per a l'escola de Belles Arts, que des de la seva fundació, l'any 1790, com a Escola de Dibuix, havia anat ocupant diversos locals. A partir del proper gener del 1985, es traslladarà als locals habilitats al Centre Cultural de la Mercè.

Tanmateix, des de les Fires de l'any 1981 aquest antic convent ha estat ocupat parcialment per les instal·lacions del Museu d'Història de la Ciutat, que poc a poc va guanyant noves sales arreu de l'edifici. El seu contingut actual gira entorn de les sales dedicades a la prehistòria gironina, la sardana, l'enlluminat i les escultures de Fidel Aguilar. Compta amb una sala d'exposicions temporals i amb una altra sala —l'antiga capella

del convent—, recentment inaugurada, que exposa un fons d'art gironí actual. Dins de l'edifici hi ha també d'altres serveis, com ara l'Arxiu d'Imatges Municipal, el Taller d'Història i la Biblioteca de l'Institut d'Estudis Gironins.

Per altra banda, ben bé davant l'entrada de l'antic Institut, al n° 29 del carrer, hi hagué el conegut «Centre Cultural». Inaugurat el 9 d'octubre de 1932, comptava amb saló de lectura, teatre i cinema, i ocupava un local que havia estat seu de moltes altres entitats anteriorment: «Circo Gerundense» (1861), on es feien obres de teatre, «Círculo de San Narciso» (1889), el «Círculo Católico de Obreros», de què ens parla Miquel de Palol a la seva obra «Girona i jo», l'escola superior Normal de Mestres (1914) i de la societat «La Amistat» (1926). Sembla que l'any 1906 el local fou ocupat també per l'entitat musical «Orfeo Gironí».

A més, Josep Grahit esmenta que l'any 1873 hi estigué establert el «Liceo Gerundense», i que en el concert inaugural va lluir la seva veu el Cronista Oficial de la Ciutat Enric C. Girbal, que cantà molt bé l'ària de «Lucrecia Borgia». També fa esment de l'ocupació de l'edifici per part del Tribunal de l'Audiència i per la caserna de la Guàrdia Civil.

Assenyalem que el «Centre Cultural» —la societat més representativa de totes les que ocuparen la casa n° 29— desaparegué quan l'any 1947, s'inaugurà el cinema «Emporio»; amb tot, hom el continuà conei-

xent com a Centre Cultural, i durant els anys cinquanta i seixanta destacà per les brillants escaificacions dels Pastorets.

ARTESANS I BOTIGUERS

A la segona meitat del segle XV, segons el cens del 1462, els habitants del carrer de la Força es dedicaven al tèxtil, al comerç en general i a les professions liberals (apotecaris, metges i notaris). Eren unes trenta famílies cristianes, en la majoria conversos que vivien amb els seus parents hebreus, cosa natural atesa la proximitat física del Call. Pel fogatge del 1558 —quan ja feia més de seixanta anys de l'expulsió dels jueus— hi trobem vint-i-un oficis, majoritàriament lligats a les professions liberals, com juristes i escriptors. Cent anys més tard es manté la preponderància d'aquest sector, amb un notable increment dels notaris i causidics, mentre que el 1695 la diversitat ja és palesa: de 16 oficis enregistrats, hi trobem 3 jornalers, 4 vídues, 2 cavallers, i un flequer, noble, pobre, organista (el conegut Joan Verdalet), metge, argenter i tintorer.

Pocs anys més tard, el 1716, hi viuen clergues, el cotxer del Bisbe, el flequer del forn de pa del Capítol, el mestre de capella de la Seu, el carnisser de les carnisseries de la Seu, així com un cavaller, un sastre i dos militars. El domini dels oficis lligats al clergat hi és ben clar.

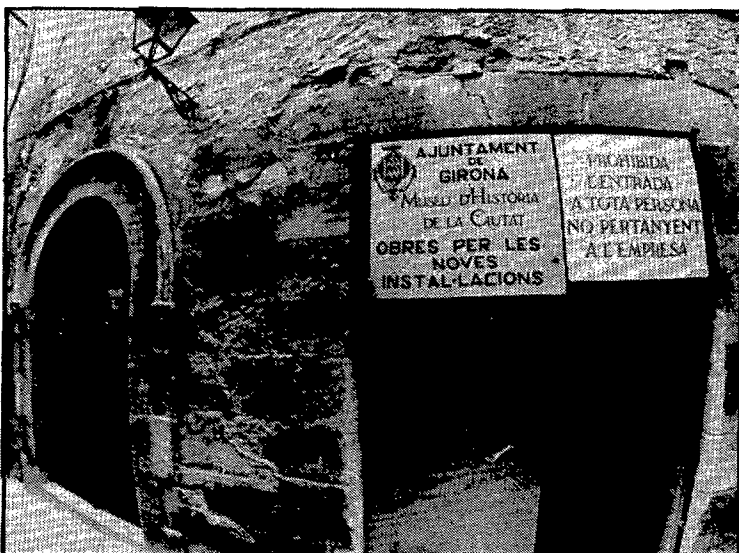
Actualment el carrer es troba força somort en la seva activitat

econòmica, i sense que la conversió en zona de vianants que s'establí per acord de l'Ajuntament de febrer del 1983 ha donat resultats gaire espectaculars. Sens dubte, la recuperació de la Força ha d'anar lligada a una transformació profunda en la resta del barri vell, i sobretot, en un enfocament racional i coherent de l'oferta turística en base a l'atractiu de l'antic Call jueu.

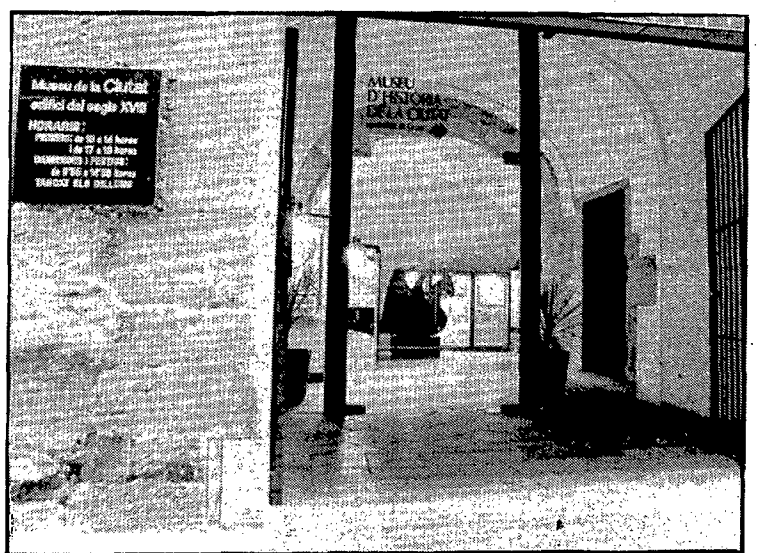
Els comerços del carrer de la Força, alguns d'ells oberts ben recentment, consisteixen en quatre bars, un llibreter de vell, tres botigues de mobles, una impremta, un taller d'enquadernació, un estudi fotogràfic i un parell de botigues de venda d'objectes diversos.

Lluny queden aquells temps en què al carrer de la Força hi tenien la seva seu diverses revistes que maldaven per sobreviure més enllà dels tres o quatre números rituals. Així sabem que a distintes cases hi tingueren la seva redacció i administració la revista modernista «Gerunda» (1901-1910), «El tradicionalista» (1903-1910), «Pàtria» (1904-1905), «Minerva» (1915-1916), el setmanari «La Provincia» (1916-1917), «Aigua Cuit» (1923-1925); «Reflex», «L'amic del Poble» (1932-1933), «Vibració» (1932), «Les Voltes de la Rambla» (1932), «L'Espinguet» (1933) i «Presència», que durant molts anys exercí un paper protagonista en la lluita per la defensa de la llengua i de la llibertat d'expressió.

Ramon Alberch i Fugueras

L'abans i el després de l'antic institut d'ensenyament mitjà que l'Ajuntament ha arranjat com a Museu d'Història de la Ciutat (Fotos: Arxiu i Joan Castro)

L'Àmfora BAR - RESTAURANT

Amb servei de menú i carta
de 13 a 16 i de 20 a 23

Força, 15
Tel. 20 50 10 GIRONA

BIJUTERIA
LLAMPEC
ARTESANAL

C/. Força, 17 - GIRONA

MARAGDA
«L'art fet moda»

C/la Força, 9 Tel. 21 98 53 GIRONA